

LÉNÁRD ÖDÖN (1911–2003)

A Levéltári Szemlében közzétett nekrológok a magyar levéltárügy meghatározó személyiségeinek állítanak emléket. Lénárd Ödön nem volt levéltáros, de életének egy meghatározó szakaszában szorosan kötődött a levéltárakhoz. Amikor a rendszerváltozás idején ez lehetővé vált számára, naponta megjelent a Belügyminisztérium Történeti Irattárában, a Politikatörténeti Intézet Levéltárában, a Magyar Országos Levéltárban, Budapest Főváros Levéltárában, az esztergomi Prímási Levéltárban, a Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltárában és 1997 óta a Történeti Hivatalban. Hangyaszorgalommal gyűjtötte, jegyzetelte, másolta/másoltatta kezdetben csak az őt érintő, később a magyar katolikus egyház 1945 utáni történelmére vonatkozó iratokat.

Budapesten született 1911. szeptember 11-én. A piaristák kecskeméti gimnáziumában érettségizett. 1926-ban belépett a piarista rendbe, 1929-ben egyszerű, 1933-ban ünnepélyes szerzetesi fogadalmat tett, közben 1931 és 1936 között Budapesten teológiát, latint és történelmet hallgatott az egyetemen. Kosáry Domokossal együtt Szekfű Gyula közvetlen diákköréhez tartozott. A neves professzor Lénárd Ödönt a tudományos pályára méltónak találta, és megpróbálta kikérni rendjétől, de a piaristák azzal érveltek, hogy nem tudósokra, hanem tanárookra van szükségük. 1936-ban Grósz József püspök szentelte pappá. Az egyetem után 1937-ben gyakorló tanárként működött Budapesten és Kecskeméten, majd 1938 és 1945 között a szegedi piarista gimnáziumban tanított, 1939-től igazgatóhelyettesi pozíciót töltött be. 1946-tól az Actio Catholica kulturális titkára volt Budapesten, 1947-től pedig szociológiát tanított a rendi képzőben (Kalazantinum). Az AC-nál feladatai közé tartozott az iskolák államosítása elleni katolikus mozgalom ügyeinek intézése, a Katolikus Szülők Vallásos Szövetségével és Mindszenty József esztergomi érsekkel való kapcsolattartás.

1948. június 17-én letartóztatták és izgatás vádjával hat évi börtönre ítélték (BFL XXV. 1. 3008/1948; 3073/1948; 16680/1949). A *Gyűjtőfogházban* és a *váci* börtönben raboskodott, 1953. augusztus 1-én amnesztiával szabadult. Mivel az államesküet nem tette le, egyházi beosztást nem kaphatott. Triciklis kifizetőként dolgozott az *Óbudai Cipőjavító Szövetkezetnél*, majd annak megszűnése után, 1961-től vízóra-leolvasó. 1961-ben a kádári kommunizmus egyházpolitikai lépéseként több száz katolikus papot és hívőt tartóztatott le az államvédelem. Lénárd Ödön ismét börtönbe került (BFL XXV. 60. e. 025/1961; 044/1962), *Márianosztrán* és *Sátoraljaújhelyen* őrizték, 1963-ban ismét amnesztiával szabadult. Független adminisztrátorként dolgozott a *Közgazdaságtudományi Egyetem* konyháján. 1966 áprilisában újból letartóztatták, és novemberben nyolc évre ítélték (BFL XXV. 4. f. 9060/1966; 9215/1967), a Gyűjtőfogházban raboskodott.

A *Helsinki*-egyezmény hatására 1975 után jelentős enyhülés következett be a kelet–nyugati kapcsolatokban. 1977. június 9-én a pápa a *Vatikánban* fogadta *Kádár Jánost* (az egyetlen ilyen magas szintű kapcsolatfelvétel a kommunizmus történetében). Kádár az MSZMP PB 1977. június 28-i ülésén számolt be *római* útjáról, megemlítve, hogy *Agostino Casaroli* érsek az ő közbenjárását kérte a még mindig börtönbüntetését töltő katolikus pap, Lénárd Ödön érdekében. A PB határozata értelmében az *Állami Egyházügyi Hivatal* kezdeményezte az *Igazságügyi Minisztériumnál* a kegyelmi eljárást, majd megpróbálták elérni a piarista rendnél, hogy Ödön atya hagyja el az országot. Lénárd Ödön összesen 6749 napot (18 és fél év) ült börtönben, többet, mint bárki más politikai fogolyként.

1979-től előbb Budapesten, majd 1985-től *Kismaroson* vezette az illegálisan alakult ciszterci nővérek közösségét. 1991-ben minden ellene hozott bírósági ítélet semmisnek nyilvánított a *Legfelsőbb Bíróság*. Majdnem nyolcvan évesen, csaknem 19 évnyi börtönnel a háta mögött, szellemileg és fizikailag frissen kezdett hozzá Ödön atya 1990-ben a pereivel kapcsolatos iratok felkutatásához. Amikor Kismaroson létrehozta a *Jelenkori Keresztény Archivumot* (1990), hatással volt rá a német katolikus püspöki kar által a náciizmus és a katolikus egyház kapcsolatainak, történetének tudományos igényű feltárása céljából felállított *Institut für Zeitgeschichte*. Ajánlást kért az egykori egyetemi diáktárstól, az akadémia akkori elnökétől, Kosáry Domokostól, és egykori szegedi tanítványától, *Paskai László* bíborostól. Részben megnyíltak előtte az addig zárt irattárak. Még felbecsülni is nehéz lenne, hogy hány ezer oldal irat tartalmaz Lénárd Ödönnel kapcsolatban valamilyen feljegyzést. Szorgalmasan gyűjtötte az adatokat, többnyire kijegyzetelve az iratokat, mivel másolatot ekkor még csak ritkán kapott. Az 1995. évi levéltári törvény felszámolta az addigi bizonytalanságot, egyre több anyaghoz fért hozzá Ödön atya a levéltárakban. 1990-től haláláig gyűjtötte, rendszerezte az iratokat.

Több alkalommal felvetette a főpapokhoz írt leveleiben, cikkeiben, tanulmányaiban, előadásaiban, hogy a katolikus egyháznak aktívan részt kell vállalnia saját közelmúltjának feldolgozásában, de legalább az iratok biztonsági gyűjtésében. Érvelése hiábavalónak bizonyult, ezért 1998-ban felállította Kismaroson a *Ciszterci Nővérek Boldogasszony Háza Monostor Egyháztörténeti Intézetét*. Az önálló gazdálkodású, egyszemélyes intézetet Ödön atya halála óta a Monostor korábbi apátnője, *Tímár Ágnes* irányítja.

Az Egyháztörténeti Intézetben található a Lénárd Ödön által összegyűjtött, lényegében tárgyilag rendezett 26 ifm anyag. A másik nagy gyűjtemény *Hetényi Varga Károly* végakarátának megfelelően került az intézet tulajdonába. A Hetényi Varga által évtizedek során feltöltött adatbázis és a több száz magnófelvételt képező oral history-anyag, valamint a hozzájuk tartozó fényképnegatív és csíkmásolat összes terjedelme 17 ifm. Ödön atya — ahogy halála óta *Tímár Ágnes* is — folyamatosan rendezte az anyagot, illetve folytatta a levéltári kutatásokat. A magnókazettán rögzített interjúkat CD-re másolták, a fotóanyagot rendszerezése, beazonosítása folyamatosan történik. Az intézet Lénárd Ödön szándékainak megfelelően minden visszaemlékezést, eredeti, vagy másolati dokumentumot, hagyatékot befogad és gyűjt, aminek segítségével archiválható és egyszer feldolgozható lesz az 1945 utáni magyar katolikus egyháztörténelem.

Lénárd Ödönnek hosszú életet adatott. A csaknem 19 évnyi rablét sem volt hiábavaló. Saját bevallása szerint emberségből, Isten-szeretetből sokat tanult a cellákban. Részben a börtönökben születtek a cigarettapapírra írt, és csodával határos módon kicsempészett értékes versek: *Szürke habitusban* (1950–1951); *A második élet* (1953–1960); *Söma Izrael* (1972–1977); *Három év versei* (1977–1980). — Válogatáskötetben: *Lénárd Ödön: Rácsosztotta ég*. Bp., é. n. 168 p.

Utolsó szabadulása után szamizdatként jelent meg három teológiai munkája: *Só. A mai keresztény egyéni gondjai*. Bp., 1981. 84 p.; *Mécs. A mai keresztény közösségi gondjai*. Bp., 1982. 280 p.; *Só és mécs*. Bp., 1984. 253 p.

1995-ben, 84 évesen jelent meg először Lénárd Ödön alapos történelmi munkája, amely kritikai módszerét, hangvételét, forrásgazdagságát tekintve is példaként szolgál az egyháztörténészek számára. *Erő az erőtlenségben*. Bp., 1995. 277 p.

Ő vigyorogva a szemembe röhögött:
nézz ki az ablakon, a rácsok között,
mutass rá bármelyik járókelőre,
s maholnap itt szárad előtted a bőre,
mert lefogatom, s tanúkat állítok,
mígnem egy kötélén kalimpálni fog,
mert én vagyok az Úr, s nem az a Vén ott fenn, –
s én csöndesen mondtam: Hiszek egy Istenben!

Meg se hallott, úgy darálta tovább:
hiába vártok bármilyen csodát,
nem exhumál majd a jövő század,
nem neveznek el rólatok utcákat,
a fejlődés bennünk ért el a csúcsára,
ti meg maradtok az élet lomtára.
Miért is jönne egy új emberalak? –
ítélni eleveneket és holtakat!

Erre dühöngve rohangált fel, s alá:
még a börtönöd is én teszem pokollá!
Mert mennyben, földön mindent én csinállok,
éntőlem függ életed, halálod!
Tudod, hányat vittem már le a pincébe?
Golyót tarkójába, s vinnyoghat a férge!
Hiszel hatalmamban poklon, földön, égen? –
Csak a menny és a föld Teremtőjében!

Rám meredt, és eltorzult a szája:
a te fajtádat: a diliház várja.
Mert aki nem lát bennünk nagyszerűt,
az vagy hülye, vagy elvetemült!
Nem vergődök vele; a helyére teszem:
az elektrosokk majd segít ezeken.
Ti csörgősipkát kaptok, én meg nevetek, –
s én rámosolyogtam: hiszem a Szentlelket!

Most már az öklétől döngött az asztal:
csak az marad meg, ki szolgálni akar!
S veled még beszélni sem lehet semmiről,
az ember bezárt ajtókon dörömböl.
Hát meg fogsz rohadni a börtön fenekén,
s jóddal kenjük ki a helyed, te kelevény!
Vagy nem hiszed, hogy veled még ezt is lehet? –
Csak hogy Krisztus meghalt, s eltemettetett!

Dúlt-fújt, fujtatott: hát nem hiszel nekem?
Akár a pápát is ide cepelem!
Sokba kerül? De ha nekem megéri,
Mihály arkangyal tán előlem megvédi?
Leütve elhozza egy diplomata-kocsi,
s vajon a hívekből marad egy maroknyi?
Mít hiszel? Az árnak elébe ki vághat? –
Egy katolikus Anyaszentegyházat!

Hol elsápadt, hol vérbe borult arca:
nem gondoltál még a sétaudvarra?
Hol fél méterre a bakancsod alatt
csontvázak fekszenek hason és hanyatt.
A bilincs is rajtuk: ezen egyedül,
ott a nő karja férjére feszül;
így fültok majd ti mind a sárba ott! –
De Ő halottaiból feltámadott!

Most aztán higgadt lett, hidegen nyugodt:
amit nem hiszel, majd magad is megtudod!
Mert elszámolnom, s most nyisd ki a füled,
a csupasz bőröddel sem kell senkinek!
Nemcsak őrséggel veszlek körös-körül,
de gyűlöllek is feneketlenül,
és szétmorzsollak, akár hiszed, akár nem –
s én hiszem az örök életet, Ámen!